

КОНСТИТУЦІЙНІ АКТИ ТА КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЄКТИ В ЗУНР: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРИКІВ ТА ПРАВознавців

Проведено історіографічний аналіз наукового доробку вітчизняних істориків та правознавців, безпосередньо присвяченого дослідженню конституційних актів та конституційних проєктів за доби Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). При дослідженні проблеми застосовано методи історіографічного аналізу, синтезу, типологізації та класифікації джерел, проблемно-хронологічного, структурно-системного та інших методів пізнання. До історіографічного аналізу залучено дисертації, монографії та наукові статті, безпосередньо присвячені конституційному законодавству в ЗУНР. Основну увагу звернено на характеристику та здійснення історіографічного огляду наукового доробку учасників Української революції 1917–1921 рр., праць істориків права української діаспори та досліджень сучасних істориків і правознавців. Наверряд чи варто називати конституцією сукупність ряду законів, ухвалених у різний час і регулюючих окремі складові державного будівництва. Виокремлено історіографічний аналіз наукових досліджень, присвячених вивченню конституційних актів доби ЗУНР, та конституційних проєктів, які з різних причин не були зреалізованими. Зроблено висновок, що історики та правознавці діаспори створили значний масив літератури з досліджуваної проблеми, який став міцним підґрунтям для подальших досліджень. Зауважено, що молодими та дискусійними аспектами проблеми залишаються питання про авторство Основного закону ЗУНР, про витоки та правові основи створення соборної української держави, суперечливим є перелік законодавчих актів, які окремі автори трактують як конституційні, а також наголошено, що дослідницьку роботу над ґрунтовним вивченням конституційних проєктів Ю. Романчука та Т. Галіпа варто активізувати.

Ключові слова: закон, законодавство, конституція, державотворення, Західно-Українська Народна Республіка, історіографія.

ВСТУП. Історії державотворчих та законодавчих процесів у Західно-Українській Народній Республіці (ЗУНР) присвячено значну кількість літератури, різномановитою як за формою та жанром, так і за проблематикою та ґрунтовністю висвітлення окремих аспектів теми. Аналітичний огляд наукових публікацій, безпосередньо присвячених вивченню цієї достатньо широкої проблеми, свідчить, що багато питань, піднятих науковцями, досі залишаються дискусійними і малодослідженими. Навіть питання про те, які саме законодавчі акти доби ЗУНР належать до конституційних, їх перелік та назви висвітлюються суперечливо. Тому, на наш погляд, узагальнення та осмислення цих питань шляхом історіографічного аналізу наявних наукових публікацій видається нам нагальним і актуальним.

Різні аспекти проблеми конституційного законодавства в ЗУНР досліджували К. Костів [1], Н. Єфремова [2], П. Стецюк [3–5], Б. Тищик [6], А. Козаченко [7] та інші. Але всі ці праці присвячені характеристиці конкретних конституційних актів, а не історіографічному аналізу праць, у яких ці акти досліджуються. У результаті творчої співпраці історика А. Пижики та правознавця Ю. Слюсаренка опубліковано статтю, безпосередньо присвячену історіографічному огляду досліджень про конституційне законодавство доби Української революції 1917–1921 рр. [8], у якій автори наголошують, що "спеціального дослідження, яке б розкривало проблеми історіографії українського революційного конституціоналізму на сьогодні ще не зроблено" [8, с. 606]. Аналогічна констатація висловлена авторами також і стосовно стану та перспектив дослідження конституційного будівництва в ЗУНР [8, с. 612]. Таким чином, все зазначене вище дає нам підстави стверджувати, що сьогодні існує нагальна потреба в підготовці спеціального дослідження з історіографії цієї важливої наукової проблеми. Окремі її аспекти отримали стисле та фрагментарне висвітлення в одній із

наших попередніх публікацій про законодавчі основи державного будівництва в ЗУНР [9, с. 17–23].

Метою статті є історіографічний аналіз наукового доробку вітчизняних істориків та правознавців, безпосередньо присвяченого дослідженню конституційних актів та конституційних проєктів за доби ЗУНР.

Об'єктом дослідження є наукові праці вітчизняних істориків та правознавців, у тому числі, і представників української діаспори, у яких досліджуються різні аспекти проблеми, присвяченої конституційному законодавству в ЗУНР.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети. Історико-правовий підхід дозволив проаналізувати законодавчі акти, які визначали правовий статус ЗУНР. Метод герменевтики сприяв пізнанню текстів конституційних актів, інших документів, аналізу та оцінці змісту монографічних праць, дисертацій, наукових публікацій, що дозволило узагальнити політико-правові явища історії законодавства ЗУНР. Порівняльно-правовий метод використаний з метою наукового пошуку загального й особливого в конституційних актах, а також законопроєктах, які з різних причин не стали чинними на території України. Критичному аналізу наявного наукового доробку істориків та правознавців з досліджуваної проблеми сприяло застосування методів історіографічного аналізу, синтезу, типологізації та класифікації джерел, проблемно-хронологічного, структурно-системного та інших методів пізнання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Науковий доробок учасників Української революції 1917–1921 рр. Серед перших наукових досліджень, присвячених аналізу законодавчих актів, що стосувались конституційного законодавства в ЗУНР, виданих безпосередньо в революційну добу, варто виокремити статтю В. Дорошенка "Західно-українська Народна Республіка" [10, с. 160–183], опубліковану на початку 1919 р. Серед актів законодавчого характеру

автором стисло охарактеризовано постанову Української Національної Ради (далі – УНРади) від 19 жовтня 1918 р., якою українська національна територія у складі колишньої Австро-Угорщини "уконституїювалась отсим як українська держава", "Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії", тимчасовий закон про адміністрацію ЗУНР, законодавчі акти, пов'язані з підготовкою та проголошенням соборної України. Таким чином, В. Дорошенком були вперше стисло охарактеризовані, за його ж висловом, законодавчі акти періоду "осібного існування Західної Української Республіки" [10, с. 183].

Дослідження, започатковані В. Дорошенком, вже наступного року дістали продовження в монографіях О. Мегаса та Д. Долинського. На думку О. Мегаса, державне будівництво гальмував той факт, що УНРада була спочатку і законодавчим, і виконавчим органом, адже Державний Секретаріат було сформовано значно пізніше. Справжня законодавча діяльність УНРади, на його думку, розпочалась ухваленням "Тимчасового основного закону...". Слід зазначити, що дослідник подає повний текст цього закону [11, с. 19–21]. Щодо інших законів, ухвалених УНРадою, то автор стисло характеризує закон про тимчасову адміністрацію та закон про тимчасову організацію судів і судочинства.

Історіографічний огляд праць істориків права діаспори. Окремі аспекти конституційного законодавства в ЗУНР знайшли своє висвітлення в ряді досліджень правознавців діаспори. Одним із перших цю проблему досить активно почав розробляти в серії своїх монографій М. Стахів. Високо оцінює М. Стахів історичну значущість та аналізує "Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії", ухвалений УНРадою 13 листопада 1918 р. Дослідник називає його "Тимчасовою Конституцією ЗУНР" та "Малою конституцією" [12, с. 44–45]. На жаль, наведений М. Стахівим у книзі повний текст "Тимчасового основного закону..." виявився не повним, а з купюрами в останньому V артикулі "Герб і прапор" [12, с. 45–46].

Виключно аналізу конституційних актів досліджуваної нами доби присвячена монографія К. Костіва [1]. Підтримуємо думку А. Красніцького в питанні про безпідставне включення "Тимчасового основного закону..." ЗУНР від 13 листопада 1918 р., до розділу "Доба Директорії УНР" [13, с. 180], адже він був ухвалений не лише раніше, ніж Директорія прийшла до влади, а й раніше, ніж вона взагалі виникла. Характеризуючи цей закон, К. Костів зазначає, що, на його думку, ні 19 жовтня, ні 13 листопада 1918 р. не була створена ЗУНР, "Західно-Українська Народна Республіка як суверенна й самостійна державна формація, в розумінні конституційного права, почала існувати 1-го листопада 1918 р., коли українці шляхом державного перевороту фактично перебрали в свої руки державну владу" [1, с. 163]. Коментуючи артикул про владні структури в ЗУНР, дослідник зазначає, що УНРада виконувала, окрім законодавчих функцій, також адміністративно-виконавчі, формуючи уряд, який чомусь замість назви "Державний Секретаріат" (як в артикулі IV коментованого закону – М.Ч.) автором називається "Рада Державних секретарів" [1, с. 164], а голова УНРади був одночасно президентом держави. На завершення свого аналізу законодавства К. Костів стисло охарактеризував закон про тимчасову адміністрацію областей ЗУНР та закон про тимчасову організацію судів, які, на його думку, стали продовженням "Малої конституції".

Таким чином, аналіз літератури свідчить, що правознавцями діаспори створено значний масив літератури з досліджуваної нами проблеми, який став міцним підґрунтям для подальших досліджень.

Аналітичний огляд досліджень сучасних істориків та правознавців. Аналізуючи науковий доробок сучасних вітчизняних істориків та істориків права з цього аспекту проблеми відразу виділимо два підходи в дослідженні теми: коли застосовується термін "Конституційне законодавство ЗУНР", що містить головні законодавчі акти, які визначили її політико-правовий устрій [14, с. 82–84], і коли застосовується узагальнений термін "Конституція ЗУНР", зміст якого становить ряд головних законодавчих актів конституційного характеру [15, с. 203–204]. На наш погляд, другий підхід є більш вразливим для критики, адже конституція завжди відіграє роль основного закону, тому навряд чи варто називати конституцією сукупність ряду законів, ухвалених у різний час і регулюючих окремі складові державного будівництва.

Одним із перших серед науковців незалежної України стисло характеристику конституційного законодавства ЗУНР здійснив у своїх публікаціях Д. Яневський. Уже в 1991 р. побачила світ його брошура, у якій вперше в Україні опубліковано тексти деяких конституційних актів доби Української революції 1917–1921 рр. зі стислими коментарями автора, окремі з яких стосувались ЗУНР, наприклад "Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії" [16]. В одній зі своїх пізніших публікацій Д. Яневський зазначає, що до цього часу питання про авторство Основного закону ЗУНР не з'ясовано: є точка зору, що авторство належить П. Філясу, а за іншою, – колективу авторів: Митрополиту Андрею, єпископам Й. Коциловському, Г. Хомишину та о. П. Філясу, які перебували тоді в Перемишлі [17, с. 158]. Останній підхід підтримується й авторами деяких пізніших публікацій [18]. Зовсім протилежну точку зору висловлює Н. Єфремова, яка припускає, що над виготовленням проекту "Тимчасового основного закону..." могли працювати С. Баран, С. Дністрянський, М. Корчинський [2, с. 122], отже, цей аспект залишається дискусійним.

Слід зазначити, що в історіографії по-різному трактується також питання про витоки та правові основи створення соборної української держави. Ще на початку 1919 р. В. Дорошенко писав, що 20 жовтня на з'їзді (Національних Зборах), який відбувався в залі Народного Дому, М. Ганкевич зажадав "торжественного проголошення перед цілим світом, що ціллю й домаганням усіх українців є з'єднання всіх українських земель по цей і той бік кордону в одну вільну й незалежну народню республіку" [10, с. 180]. Таку ж думку висловлює і сучасний правознавець В. Іванов, стверджуючи, що "з перших днів існування ЗУНР робилися спроби возз'єднання зі Східною Україною" [19, с. 208]. Зовсім іншу точку зору висловлює В. Румянцев, що "на той час перемогла думка, щоб з тією справою почекати" [20, с. 131]. Підтвердження цієї точки зору знаходимо і в працях істориків діаспори, наприклад, у монографії Н. Полонської-Василенко: "9-го листопада 1918 року Українська Національна Рада вирішила, що Західня Україна має бути окремою – Західно-Українською Народною Республікою (ЗУНР) на чолі з головою Секретаріату К. Левицьким. Так, замість єдиної Української Держави, з'явилося дві, і на цьому багато втратили обидві частини" [21, с. 510]. Цей аспект проблеми потребує більш ґрунтовного вивчення.

У 1992 р. вийшло з друку видання, у якому укладачі вміщують тексти найважливіших актів конституційної нормотворчості в Україні періоду 1917–1920 рр., зокрема п'ять конституційних актів ЗУНР, які зібрані в спеціальному підрозділі, названому "Розбудова Західно-Української Народної Республіки" [22]. Особливий інтерес викликають коментарі фахівців – "Минуле, яке від нас приховали" історика Д. Яневського і "Майбутнє, якого нас позбавили" правознавця В. Крюкова.

Продовжили дослідження проблеми правознавці Б. Тищик та О. Вівчаренко, стисло виклавши деякі питання, що стосувались конституційного законодавства, у першому в незалежній Україні монографічному виданні, безпосередньо присвяченому історії ЗУНР [23]. Проте більш ширше охарактеризував конституційне законодавство ЗУНР Б. Тищик у довідковому виданні з історії України [14, с. 82–84]. На думку Н. Єфремової, Б. Тищик є "першозасновником серед вітчизняних дослідників цієї проблематики" [24, с. 290]. Замість повної назви закону, ухваленого УНРадою 13 листопада 1918 р., автор називає його Тимчасовим Основним законом держави, "який накреслював головні принципи державного ладу, внутрішньої і зовнішньої політики новоствореної держави" і згодом був доповнений іншими конституційними законами [14, с. 82]. Зокрема, досить стисло автор аналізує закон "Про громадянство на Західній області УНР", яким було врегульовано цілий ряд проблем, пов'язаних з цим державно-правовим інститутом [14, с. 82–83]. Слід зазначити, що Б. Тищик вживає "авторське" формулювання назви цього закону, насправді його назва була іншою: "Закон Української Національної Ради про право громадянства (горожанства)" [25, с. 69]. Більш ґрунтовніший аналіз конституційного законодавства ЗУНР Б. Тищик здійснив у своїй монографії (Львів, 2004), мова про яку піде дещо нижче.

Вивчення зазначено аспекти проблеми продовжив В. Чехович [15], який терміном "Конституція ЗУНР" називає "ряд головних законодавчих актів ЗУНР, які визначили політико-правовий устрій республіки". Спираючись на визначення Ю. Шемшученка, що "конституція є основним законом життя держави. Вона закріплює суспільний лад і державний устрій, порядок утворення, принципи організації, і діяльності державних органів, виборчу систему, основні права, свободи і обов'язки громадян тощо" [26, с. 5], вважаємо, що навряд чи варто називати конституцією сукупність ряду законів, ухвалених у різний час і регулюючих окремі складові державного будівництва ЗУНР. Вважаємо правильнішим охарактеризований нами вище підхід Б. Тищика, коли ця сукупність актів називається терміном "Конституційне законодавство ЗУНР". Більше того, в одній і тій самій публікації може йтися одночасно і про Конституцію ЗУНР, і про проекти Конституції ЗУНР, і про "Тимчасовий основний закон...", а це, як ми розуміємо, все ж різні законодавчі акти. Щодо оцінки виключно самого "Тимчасового основного закону...", без урахування актів, які його згодом доповнили, то тут, на нашу думку, найкраще спрацював М. Стахів, називаючи цей закон "Тимчасова Конституція ЗУНР" та "Мала конституція" [12, с. 44–45].

Слід зазначити, що подана В. Чеховичем інформація містить не лише суперечливі, але, на жаль, і помилкові твердження. Зокрема, УНРадою не приймався 16 листопада 1918 р. закон про тимчасову адміністрацію і організацію судів, який трактується автором як один цілісний законодавчий акт. Більше того, закон про тимчасову адміністрацію було ухвалено 16 листопада, а закон про тимчасову організацію судів і судочинства – лише 21 листопада. Крім цього, 8 квітня 1919 р. було

ухвалено закон не про виконання громадянських прав і обов'язків, а в іншому формулюванні: про право громадянства (горожанства); закон про сойм було прийнято не 16, а 15 квітня 1919 р. (*в останній день засідання УНРади, адже 16 квітня вона вже не засідала – М. Ч.*); закон від 4 січня 1919 р. мав назву не про відділ УНРади, а про Виділ УНРади. До речі, така ж помилка міститься і в монографії В. Румянцева, де також йдеться про "відділ УНРади" [15, с. 134].

Окремі аспекти щодо відображення проблеми державного будівництва в конституційному законодавстві ЗУНР є в науковому доробку М. Кобилицького, зокрема в розд. 3, що має назву "Законодавство та практична діяльність ЗУНР" його дисертації [27], а також в розд. 2 його монографії [28]. Слід зазначити, що характеристика цих актів дуже лаконічна, адже головну увагу автор приділив конкретним законодавчим актам, які стосувались організації та діяльності органів влади.

Законодавчим та державотворчим процесам в Галичині ву 1918–1923 рр. присвячено серію публікацій І. Лісної. Ряд запитань виникає вже до самої назви дисертації [29], розд. 3 якої називається "Галицька радянська республіка та її діяльність" (1920 р.). Зокрема, чи правомірним є включення до назви дисертації формулювання "Становлення національної державності"? На нашу думку, – ні. Не можна також погодитись і з пунктом наукової новизни дисертації, де Галицька радянська республіка трактується дисертанткою "як форма прояву національної державності в Галичині в 1918–1923 рр." [29, с. 5]. Однозначно, це утворення не мало нічого спільного з національною державністю в Галичині, адже було проявом насадження радянської форми державності. Слід зазначити, що в монографії І. Лісної, опублікованій дещо пізніше, вказані протиріччя частково зняті [30], проте аналіз її змісту дає нам підстави твердити, що більш доречною була б її назва в такому формулюванні: "Становлення національної та радянської державності в Галичині (1918–1923 рр.)".

У підрозд. 2.2 монографії, що має назву "Формування і законодавча діяльність органів державного апарату" [30, с. 36–58], дослідниця стисло аналізує і ряд законодавчих актів конституційного характеру. Характеризуючи "Тимчасовий основний закон...", авторка досить професійно поєднала власні коментарі до цього закону з офіційними роз'ясненнями УНРади до нього, опубліковані 15 листопада 1918 р. у газеті "Діло" при його оприлюдненні. Дослідниця називає ще декілька законодавчих актів конституційного характеру, але їхнього аналізу не здійснює.

Дослідження конституційних проєктів у ЗУНР.

Окремим аспектом проблеми є дослідження правознавцями проєктів Конституції ЗУНР. Одним із перших його почав розробляти І. Усенко. Дослідник аналізує два конституційні проєкти С. Дністрянського – "Устрій Галицької держави. Перший проєкт тимчасових основних законів, виготовлений у віденському парламенті проф. С. Дністрянським 1918 р. для покликання в життя Галицької Держави" та "Проєкт Конституції Західно-Української Народної Республіки" [31, с. 229–248]. На думку І. Усенка, "Устрій Галицької держави" мав визначати загальні засади державного ладу "до постанови нового устрою через Народний Сейм", в основу державності покладалося право українського народу на самовизначення, проте ідеї мирного конституційного переходу від Австро-Угорщини до Галицької Держави, отримання "законної свободи" виявилися нездійсненими, тому 1 листопада 1918 р. влада Української Національної Ради у Східній Галичині була встановлена

збройним шляхом, а 9 листопада було вирішено, що новоутворена держава матиме назву Західноукраїнська народна республіка [31, с. 237]. Треба віддати належне І. Усенку, що він не лише ґрунтовно проаналізував цей конституційний проект, але й підготував та вперше опублікував автентичний текст проекту [31, с. 242–248], ввівши його до наукового обігу. Через три роки, тобто в 1999 р., П. Стецюк у додатках до своєї монографії також наводить повний текст проекту "Устрою Галицької держави", помилково зазначаючи, що саме він вперше публікує цей конституційний проект С. Дністрянського [3].

Характеризуючи другий конституційний проект С. Дністрянського, підготовлений вченим уже в інших історичних умовах, що склалися наприкінці 1920 р., І. Усенко називає цей документ "квінтесенцією його пошуків у цьому напрямку" [31, с. 236]. Дослідник наголошує, що цей проект, на відміну від попереднього, вже передбачав майбутнє об'єднання Західноукраїнської народної республіки з Великою Україною на основі права народу на самовизначення, функції державної влади мали розділити Народна палата (законодавчий орган), Президент республіки і Загальна народна рада, яка наділялася правом усунення Президента і перегляду Конституції [31, с. 237–238]. Аналізуючи принципи організації центральних і місцевих органів влади, І. Усенко доходить висновку, що С. Дністрянський на західноукраїнських землях розвинув далі ту ідею, що була закладена в Законі про національно-персональну автономію, прийнятому Українською Центральною Радою [31, с. 238].

І. Усенко продовжив дослідження конституційних проектів С. Дністрянського у наступній своїй статті, підготовленій спільно з В. Восьмим для багатотомної "Української енциклопедії" [32]. Окремі аспекти проблеми знайшли своє висвітлення в дисертації В. Восьмого [33], зокрема в її підрозділі "Внесок вченого у конституційну теорію і практику", а також в публікаціях А. Савчака [34], Н. Ментух [35] та монографії П. Стецюка [3].

Викликає інтерес стаття П. Стецюка "Маловідомі проекти Конституції ЗУНР", де він стисло аналізує не лише конституційні проекти С. Дністрянського, а також Ю. Романчука та Т. Галіпа [4]. Як зазначає П. Стецюк, конституційний проект Ю. Романчука складається з 42 артикулів, згідно з цим проектом Галицька республіка проголошувалась незалежною державою, територія якої обіймала всі етнічні українські землі колишньої Австро-Угорської монархії, за формою правління ця держава мала стати парламентсько-президентською республікою, в якій законодавча влада належала б Державній Раді, виконавча – Президенту і Державній Міністерії, а судова судам Республіки [4, с. 147–148]. Незважаючи на те, що документ датований 1918 роком, дослідник висловлює припущення про його створення в кінці 1919 – на початку 1920 р. [4, с. 149]. Щодо конституційного проекту Т. Галіпа "Основні права й обов'язки українських громадян", то, на думку П. Стецюка, він створений на початку 1920 р., складається з 52 статей і є частиною проекту Конституції, яка стосується правового статусу громадян [4, с. 149]. Стислий аналіз цього проекту здійснено автором в окремій статті [5].

Деякі узагальнення щодо вивчення проблеми відображення питань державного будівництва в конституційному законодавстві ЗУНР вміщено в колективній монографії за редакцією Б. Тищика [36] та в його ґрунтовній одноосібній монографії [6]. Новим у подальшому вивченні проблеми щодо проаналізованих нами вище попередніх праць Б. Тищика, стало виділення в монографії окремого розділу "Об'єднання ЗУНР і УНР в собою незалежну українську державу" [6, с. 227–240]. Від-

кидаючи твердження деяких політиків і дослідників, Б. Тищик наголошує, що "як впливає зі змісту "Передвступного договору", йшлося не про федерацію обох держав – УНР і ЗУНР, а про повну ліквідацію ЗУНР як держави і її входження до складу УНР [6, с. 231]. Автор також з'ясовує, що все-таки змінилося в державно-політичній системі і правовому полі ЗУНР після затвердження Акту злуки Трудовим Конгресом? На його думку, перш за все змінилася назва західноукраїнських земель, вони формально вже не творили окремої держави, а називалися Західною областю УНР (ЗОУНР), змінили і герб ЗУНР: замість Золотого Лева на синьому полі, гербом ЗОУНР став тризуб – герб УНР, уведено було єдине громадянство, єдині українські гроші – гривні та карбованці, хоча не вилучалися з обігу й крони, нарешті Є. Петрушевича було введено до складу Директорії [6, с. 237–238].

Узагальнити законодавчу діяльність доби Української революції 1917–1921 рр. спробувала в своїх публікаціях та дисертації Н. Єфремова [2], присвятивши значну частину свого наукового доробку дослідженню конституційного законодавства ЗУНР. В її дисертації виокремлено розділ "Конституційне законодавство ЗУНР", у якому дослідниця виділяє два підрозділи: "Відродження державності в західних регіонах України та розробка й аналіз перших проектів Конституції ЗУНР" [2, с. 110–121] і "Тимчасовий Основний Закон і його доповнення та інші акти конституційного законодавства ЗУНР, їх характеристика" [2, с. 122–136]. У першому з них дисертантка аналізує архівний варіант, що має назву "Проект конституції Галицької республіки, складений Юліаном Романчуком", порівнює його з проектом під назвою "Основні державного устрою Галицької республіки", підготовленим урядом ЗУНР навесні 1921 р., та робить висновок, що їх тексти повністю збігаються, тому перший проект не є приватним проектом конституції ЗУНР Ю. Романчука, не міг з'явитись у 1918 р. і не може бути віднесеним до джерел походження Тимчасового Основного Закону [2, с. 115–116]. А наприкінці розділу дослідниця констатує, що аналіз проектів конституцій показав непричетність Ю. Романчука до розробки проекту "Конституції Галицької Республіки", що дає підставу відхилити існуючий у науці погляд про наявність його приватного проекту Конституції ЗУНР [2, с. 136]. Авторка посилається на публікацію тексту "Основ державного устрою Галицької Республіки" у 1983 р. видавництвом "Сучасність", проте хочемо зазначити, що вперше повний текст цього законопроекту було оприлюднено М. Лозинським ще в 1921 р. [37, с. 1–10]. Щодо конституційного проекту С. Дністрянського "Устрій Галицької держави", то дослідниця зазначає, що сумнівів відносно його авторства не виникає [2, с. 117].

Варто зазначити, що в останні роки почали з'являтися наукові праці, які свідчать, що фактично розпочалося вивчення проблеми конституційного законодавства в ЗУНР так би мовити не лише в ширину, а й в глибину. Наприклад, це стосується таких аспектів конституційного законодавства, як проблема державної мови, питання громадянства в ЗУНР тощо [38]. Нещодавно спробу узагальнити відому фактологічну та аналітичну інформацію про конституційне законодавство в ЗУНР здійснив А. Козаченко [7]. У своїй книзі він виокремив підрозділ під назвою "Конституційне право Західноукраїнської Народної Республіки. Конституційні проекти С. Дністрянського" [7, с. 122–130], де в хронологічному порядку аналізує законодавчі акти конституційного характеру. До речі, першим таким документом, який відображав прагнення західних українців до втілення в

життя української національної ідеї, стала Прокламація Української Національної Ради від 19 жовтня 1918 р., у якій містилася вимога щодо підготовки проекту конституції, яка б гарантувала громадянам новоствореної на західних етнічних територіях Української держави пряме, рівне, таємне виборче право на основі пропорційної виборчої системи, а також національно-культурну автономію, доповнену представництвом від національних меншин [7, с. 122]. Щодо оцінки проекту конституції С. Днястрянського 1920 р., то, на думку А. Казаченка, він являє собою яскравий приклад одного з найвищих досягнень української конституційної думки початку ХХ ст., що мав великий вплив на розвиток українського конституціоналізму [7, с. 130].

ВИСНОВКИ. Таким чином, різні покоління вітчизняних дослідників зробили свій внесок у вивчення історії законодавчих процесів у ЗУНР. Зокрема, істориками та правознавцями української діаспори створено значний масив літератури з досліджуваної проблеми, який став міцним підґрунтям для подальших досліджень. Проведений історіографічний аналіз літератури дає нам підстави констатувати, що, незважаючи на понад 100-річний період вивчення історії ЗУНР, ще й досі малодослідженими та дискусійними аспектами проблеми залишаються питання про авторство Основного закону ЗУНР, про витоки та правові основи створення соборної української держави, суперечливим є перелік законодавчих актів, які окремими авторами трактуються як конституційні. На нашу думку, дослідницьку роботу над ґрунтовним вивченням конституційних проектів Ю. Романчука та Т. Галіпа варто активізувати.

Список використаних джерел

1. Костів К. Конституційні акти відновленої Української держави 1917–1919 років і їхня політично-державна якість. Торонто, 1964. 186 с.
2. Єфремова Н.В. Розвиток конституційного законодавства в Україні (1917–1920): дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Наталя Володимирівна Єфремова. Одеська нац. юридич. академія. Одеса, 2002. 187 с.
3. Стецюк П. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст. Львів, 1999. 230 с.
4. Стецюк П. Маловідомі проекти конституції ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. Львів, 2000. С. 144–149.
5. Стецюк П. Конституційний проект Теодота Галіпа "Основні права і обов'язки українських громадян" // Вісн. Львів. ун-ту. Серія юридична, 2000. Вип. 35. С. 166–170.
6. Тищик Б.І. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів : Тріада плюс, 2004. 392 с.
7. Козаченко А.І. Історія розвитку конституціоналізму в Україні. Полтава : Астрія, 2020. 217 с.
8. Пижиж А.М., Слюсаренко Ю.А. Конституційний процес в Україні у 1917–1921 рр.: сучасна історіографія. Українська революція 1917–1921 років: погляд із сьогодення. К.: Український інститут національної пам'яті, 2013. С. 605–617.
9. Чубата М.В. Законодавчі засади державного будівництва в ЗУНР – ЗО УНР: історико-правовий та історіографічний аспекти дослідження // Право і суспільство, 2019. Вип. 2. Ч. 1. С. 17–23.
10. Дорошенко В. Західно-українська Народна Республіка // Літературно-науковий вісник. К., 1919. Т. 73. Кн. 2 (лютий). С. 160–183.
11. Трагедія Галицької України. Матеріали про польську інвазію, польські варварства і польську окупацію Східної Галичини за роки: 1918, 1919 і 1920 / Зладив і упорядкував Осип Мегас. Вінніпег, 1920. 246 с.
12. Стахів М. Західна Україна. Нарис історії державного будівництва та дипломатичної оборони збройної і в 1918–1923 рр. Т. III. Скрентон : Український робітничий союз, 1959. 200 с.
13. Красніцький А.В. Українська державність 1917–1921 років в історико-правових дослідженнях: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Андрій Володимирович Красніцький. Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. К., 2013. 286 с.
14. Тищик Б. Конституційне законодавство Західно-Української Народної Республіки: Довідник з історії України. Т. 2. К.: Генеза, 1995. С. 82–84.
15. Чехович В. Конституція Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) // Мала енциклопедія етнодержавознавства. К.: Довіра, 1996. С. 203–204.
16. Яневський Д.Б. Маловідомі конституційні акти України 1917–1920 рр. К., 1991. 68 с.
17. Яневський Д.Б. Проект "Україна", або Крах Симона Петлюри. Харків : Фоліо, 2010. 315 с.
18. Чава І. Один з найвидатніших василіан ХХ століття – о. Платон Філас. К.: Майдан, 2014. 8 червня. Режим доступу: <http://maydan.drohobych.net>.
19. Іванов В.М. Історія держави і права України. К.: Атіка, 2003. 416 с.
20. Румянцев В. Українська державність у 1917–1922 рр. (форми і проблеми розбудови). Х.: Основа, 1996. 146 с.
21. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2 т. Т. 2. К.: Либідь, 1992. 608 с.
22. Конституційні акти України 1917–1920. Невідомі конституції України. К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. 272 с.
23. Тищик Б.І., Вівчаренко О.А. Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 рр. (До 75-річчя утворення і діяльності): Науково історичне видання. Коломия: "Світ", 1993. 120 с.
24. Єфремова Н.В. Рецензія на монографію Б.І. Тищика "Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права" (Львів: Тріада плюс, 2004) // Революції в Україні у ХХ–XXI століттях: співзвуччя епох. Одеса, 2005. С. 289–291.
25. Вісник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки. Станіславів, 1919. Вип. 10. 5 трав. 1919.
26. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. 3-тє вид. / Відпов. ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученко. К., 2011. 328 с.
27. Кобилицький М.М. Утворення ЗУНР, її державний механізм та діяльність (1918–1923 рр.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Микола Мар'янович Кобилицький. Львів, 1998. 16 с.
28. Кобилицький М.М. Утворення та структура державного апарату ЗУНР. Львів: ЛДУ, 1998. 60 с.
29. Лісна І.С. Становлення національної державності в Галичині (1918–1923 рр.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Іванна Стефанівна Лісна. Львів, 1998. 15 с.
30. Лісна І.С. Становлення української державності в Галичині (1918–1923 рр.): монографія. Тернопіль, 2001. 92 с.
31. Усенко І.Б. Наукова спадщина академіка С. С. Дністрянського // Правова держава, К., 1996. Вип. 7. С. 229–248.
32. Усенко І.Б., Возний В.І. Конституційні проекти С. С. Дністрянського // Юридична енциклопедія. К.: вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 2001. Т. 3. С. 285–287.
33. Возний В.І. Державно-правові погляди академіка С.С. Дністрянського: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Володимир Іванович Возний. К., 1999. 19 с.
34. Савчак А.В. Західно-Українська Народна Республіка в конституційному проекті С. Дністрянського (до 90-річчя від часу проголошення ЗУНР) // Вибори та демократія, К., 2008. № 4(18). С. 56–61.
35. Ментух Н. "Устрій Галицької Держави: Проект тимчасових основних законів" С. Дністрянського // Станіслав Дністрянський – світоч української правової науки. Тернопіль, 1999. С. 71–76.
36. Тищик Б.І., Вівчаренко О.А., Лешкович Н.О. Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.): монографія. Львів: Світ, 2000. 272 с.
37. За державну незалежність Галичини. Чому українська Галичина не може прийти під Польщу / Зладив д-р М. Лозинський. Відень: Видання Президії Укр. Нац. Ради, 1921. С. 1–10 (Додаток).
38. Трошкіна К.Є. Нормативно-правові акти ЗУНР з питань громадянства // Наук. записки Центральноукраїнського держ. пед. ун-ту. Серія: право. 2017. Вип. 2. С. 8–13.

References

1. Kostiv, K. (1964) Konstytutsijni akty vidnovlenoi Ukrain'skoi derzhavy 1917 – 1919 rokiv i ikhnia politychno-derzhavna iakist' [Constitutional acts of the restored Ukrainian state of 1917-1919 and their political and state quality]. Toronto (in Ukrainian).
2. Yefremova, N.V. (2002) Rozvytok konstytutsijnogo zakonodavstva v Ukraini (1917–1920) [Development of constitutional legislation in Ukraine (1917–1920)] [dysertacija kand. iuryd. Nauk] Odes'ka nats. iurydychna akademija. Odesa (in Ukrainian).
3. Stetsiuk, P. (1999) Stanislav Dnistrians'kyj iak konstytutsionalist [Stanislav Dnistrianskyi as a constitutionalist]. L'viv (in Ukrainian).
4. Stetsiuk, P. (2000) Malovidomi proekty konstytutsii ZUNR [Little-known drafts of the WUPR constitution] // Ukraina: kul'turna spadshchyna, natsional'na svidomist', derzhavnist'. Zakhidno-Ukrains'ka Narodna Respublika: istoriia i tradytsii [Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood. Western Ukrainian People's Republic: history and traditions]. L'viv. 144–149 (in Ukrainian).
5. Stetsiuk, P. (2000) Konstytutsijnij proekt Teodota Halipa "Osnovni prava i obov'iazky ukrains'kykh hromadian" [Teodot Galip's constitutional project "Basic rights and duties of Ukrainian citizens"]. Visnyk L'viv's'koho universytetu. Seriya iurydychna. [Herald of Lviv University. Legal series]. Vyp.35. 166–170 (in Ukrainian).
6. Tyschuk, B.J. (2004) Zakhidno Ukrain'ska Narodna Respublika (1918–1923). Istoriia derzhavy i prava [Western Ukrainian People's Republic (1918–1923). History of the state and law]. L'viv: Triada plus (in Ukrainian).
7. Kozachenko, A.I. (2020) Istoriia rozvytku konstytutsionalizmu v Ukraini [History of development of constitutionalism in Ukraine]. Poltava: Astraia (in Ukrainian).
8. Pyzhyk, A.M., Sliusarenko, Yu. A. (2013) Konstytutsijnij protses v Ukraini u 1917–1921 rr.: suchasna istoriografija [The constitutional process in Ukraine in 1917 – 1921: current historiography]. Ukrain'ska revoliutsiia

1917–1921 rokiv: pohliad iz s'ohodennia [Ukrainian Revolution of 1917 – 1921: a look from today]. K.: Ukrains'kyj instytut natsional'noi pam'iaty, S. 605–617.

9. Chubata, M.V. (2019) Zakonodavchi zasady derzhavnoho budivnytstva v ZUNR–ZO UNR: istoriko-pravovyi ta istoriografichnyi aspekty doslidzhennia [Legislative foundations of state construction in WUPR – WR UPR: historical, legal and historiographical aspects of the study]. *Pravo i suspil'stvo [Law and society]*. Vyp.2. Chast. 1. S.17 – 23.

10. Doroshenko, V. (1919) Zakhidno-ukrains'ka Narodna Respublika [Western Ukrainian People's Republic]. *Literaturno-naukovyi vistyky [Literary and scientific herald]*. Kyiv. T.73. Kn.2 (liutyi). 160 – 183 (in Ukrainian).

11. Tragediia Halyts'koi Ukrainy. Materialy pro pol's'ku invaziiu, pol's'ki varvarstva i pol's'ku okupatsiiu Skhidnoi Halychyny za krovavi roky: 1918, 1919 i 1920 (1920) [The tragedy of Galician Ukraine. Materials about the Polish invasion, Polish barbarism and the Polish occupation of Eastern Galicia during the bloody years: 1918, 1919 and 1920] / Zladyv i uporiadkuvav Osyp Mehas. Vinnipeg (in Ukrainian).

12. Stakhiv, M. Zakhidna Ukraina. (1959) Narys istorii derzhavnoho budivnytstva ta diplomatichnoi oborony zbrojnoi i v 1918 – 1923 rr. [Western Ukraine. Essay on the history of state building and diplomatic armed defense in 1918–1923]. T.III. Skrenton: Ukrains'kyj robitnychyj soiuzy (in Ukrainian).

13. Krasnits'kyj, A. V. (2013) Ukrains'ka derzhavnist' 1917–1921 rokiv v istoriko-pravovykh doslidzhenniakh [Ukrainian statehood of 1917–1921 in historical and legal studies] [dysertatsiia kand. iuryd. Nauk]: Kyivs'kyj nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv (in Ukrainian).

14. Tyschuk, B. (1995) Konstytutsijne zakonodavstvo Zakhidno-Ukrains'koi Narodnoi Respubliky [Constitutional legislation of the Western Ukrainian People's Republic] Dovidnyk z istorii Ukrainy [Handbook on the history of Ukraine]. T.2. Kyiv.: Henezha. 82–84 (in Ukrainian).

15. Chekhovych, V. (1996) Konstytutsiia Zakhidnoukrains'koi Narodnoi Respubliky (ZUNR) [The Constitution of the Western Ukrainian People's Republic (WUPR)] // Mala entsyklopediia etnoderzhavoznavstva [Small encyclopedia of ethno-state studies]. Kyiv.: Dovira. 203 – 204 (in Ukrainian).

16. Yanevs'kyj, D.B. (1991) Malovidomi konstytutsijni akty Ukrainy 1917–1920 rr. [Little-known constitutional acts of Ukraine 1917–1920]. Kyiv (in Ukrainian).

17. Yanevs'kyj, D. B. (2010) Proekt "Ukraina", abo Krakh Symona Petliury [The "Ukraine" project, or the collapse of Simon Petliura]. Kharkiv: Folio (in Ukrainian).

18. Chava, I. (2014) Odyn z najvydatnys'kh vasylian XX stolittia – o. Platonid Filias [One of the most prominent Basilians of the 20th century is Fr. Platonides Philias]. Majdan [Maidan]. Rezhym dostupu: <http://maydan.drohobych.net> (in Ukrainian).

19. Ivanov, V.M. (2003) Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [History of the state and law of Ukraine]. Kyiv: Atika (in Ukrainian).

20. Rumiantsev, V. (1996) Ukrains'ka derzhavnist' u 1917–1922 rr. (formy i problemy rozbudovy) [Ukrainian statehood in 1917–1922 (forms and problems of development)]. Kharkiv: Osnova (in Ukrainian).

21. Polons'ka-Vasylenko, N. (1992) Istoriia Ukrainy [Istoriia Ukrainy]: U 2 t. T.2. Kyiv: Lybid' (in Ukrainian).

22. Konstytutsijni akty Ukrainy 1917–1920. Nevidomi konstytutsii Ukrainy [Constitutional Acts of Ukraine 1917–1920. Unknown constitutions of Ukraine]. (1992) Kyiv: Filosofs'ka i sotsiologichna dumka (in Ukrainian).

23. Tyschuk, B.J., Vivcharenko, O.A. (1993) Zakhidnoukrains'ka Narodna Respublika 1918–1923 rr. (Do 75-richchia utvorennia i dial'nosti) [Western Ukrainian People's Republic 1918–1923 (To the 75th anniversary of its formation and activity)]. Naukovo istorichne-vydannia. Kolomyia: "Svit" (in Ukrainian).

24. Yefremova, N.V. (2005) Retsenziia na monohrafiu B. J. Tyschuka "Zakhidno-Ukrains'ka Narodna Respublika (1918–1923). Istoriia derzhavy i

prava" (L'viv: Triada plus, 2004) // Revoliutsii v Ukraini u XX–XXI stolittiah: spivzvuchochia epokh. Odesa. 289–291 (in Ukrainian).

25. Vistyky derzhavnykh zakoniv i rozporiadiv Zakhidnoi Oblasty Ukrains'koi Narodnoi Respubliky [Review of B. Y. Tyshchuk's monograph "Western Ukrainian People's Republic (1918–1923). History of the state and law"]. (1919) Stanyslaviv. Vyp. 10 (in Ukrainian).

26. Konstytutsii i konstytutsijni akty Ukrainy. Istoriia i suchasnist' [Constitutions and constitutional acts of Ukraine. History and modernity]. 3-ie vyd. (2011) / Vidpov. red. akad. NAN Ukrainy Yu. S. Shemshuchenko. Kyiv (in Ukrainian).

27. Kobylets'kyj, M.M. (1998) Utvorennia ZUNR, ii derzhavnyi mekhanizm ta dial'nist' (1918–1923 rr.) [Formation of WUPR, its state mechanism and activities (1918–1923)]. [avtoref. dysertatsii kand. iuryd. nauk]. L'viv (in Ukrainian).

28. Kobylets'kyj, M.M. (1998) Utvorennia ta struktura derzhavnoho aparatu ZUNR [Formation and structure of the WUPR state apparatus]. L'viv: LDU (in Ukrainian).

29. Lisna, I.S. (1998) Stanovlennia natsional'noi derzhavnosti v Halychyni (1918–1923 rr.) [Formation of national statehood in Galicia (1918–1923)] [avtoref. dysertatsii kand. iuryd. Nauk]. L'viv (in Ukrainian).

30. Lisna, I.S. (2001) Stanovlennia ukrains'koi derzhavnosti v Halychyni (1918–1923 rr.) [Formation of national statehood in Galicia (1918–1923)]. Monohrafiia. Ternopil' (in Ukrainian).

31. Usenko, I.B. (1996) Naukova spadshchyna akademika S. S. Dnistrians'koho [Scientific legacy of academician S.S. Dnistrianskyi]. Pravova derzhava [Constitutional state]. Kyiv. Vyp.7. 229–248 (in Ukrainian).

32. Usenko, I.B., Voz'nyj, V.I. (2001) Konstytutsijni proekty S.S. Dnistrians'koho [Constitutional drafts of S.S. Dnistrianskyi] // Yurydychna entsyklopediia [Legal encyclopedia]. Kyiv: Vyd-vo "Ukrains'ka entsyklopediia" im. M.P. Bazhana. T.3. 285–287 (in Ukrainian).

33. Voz'nyj, V.I. (1999) Derzhavno-pravovi pohliady akademika S.S. Dnistrians'koho [State and legal views of Academician S. S. Dnistrianskyi] [avtoref. dysertatsii kand. iuryd. Nauk]. Kyiv (in Ukrainian).

34. Savchak, A.V. (2008) Zakhidno-Ukrains'ka Narodna Respublika v konstytutsijnomu proekti S. Dnistrians'koho (do 90-richchia vid chasu proholoshennia ZUNR) [The Western Ukrainian People's Republic in the constitutional draft of S. Dnistrianskyi (to the 90th anniversary of the proclamation of WUPR)]. Vybyry ta demokratsiia [Elections and democracy]. Kyiv. №4 (18). 56–61 (in Ukrainian).

35. Mentukh, N. (1999) "Ustrii Halyts'koi Derzhavy: Proiekt tymchasovykh osnovnykh zakoniv" S. Dnistrians'koho ["Organization of the Galician State: Project of Temporary Basic Laws" by S. Dnistrianskyi] // Stanislav Dnistrians'kyj – svitoch ukrains'koi pravovoi nauky [Stanislav Dnistrianskyi is a luminary of Ukrainian legal science]. Ternopil'. 71–76 (in Ukrainian).

36. Tyschuk, B.J., Vivcharenko, O.A., Leshkovych, N.O. (2000) Stanovlennia derzhavnosti v Ukraini (1917–1922 rr.) [Formation of statehood in Ukraine (1917–1922)]. Monohrafiia. L'viv: Svit (in Ukrainian).

37. Za derzhavnu nezalezhnist' Halychyny. (1921) Chomu ukrains'ka Halychyna ne mozhe prytyt pid Pol's'chu [For the state independence of Galicia. Why Ukrainian Galicia cannot come under Poland]. Zladyv d-r M. Lozyns'kyj. Viden': Vydannia Prezdyii Ukr. Nats. Rady. 1–10 (Dodatok) (in Ukrainian).

38. Troshkina, K.Ye. (2017) Normatyvno-pravovi akty ZUNR z pytan' hromadianstva [Normative and legal acts of the WUPR on citizenship issues]. Naukovi zapysky Tsentral'noukrains'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: pravo. [Scientific notes of the Central Ukrainian State Pedagogical University. Series: Law]. Vyp.2. 8–13 (in Ukrainian).

Received: 11.10.22

Revised: 30.10.22

Accepted: 31.10.22

M. Chubata, PhD (Law), Assoc. Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CONSTITUTIONAL ACTS AND CONSTITUTIONAL PROJECTS IN THE WUPR: AN ANALYTICAL REVIEW OF SCIENTIFIC RESEARCH BY HISTORIANS AND LEGAL SCHOLARS

The purpose of the article is a historiographical analysis of the scientific output of domestic historians and jurists, directly devoted to the study of constitutional acts and constitutional projects during the era of the West Ukrainian People's Republic (WUPR). For a critical analysis of the existing works of historians and legal scholars on the researched problem, the author used the methods of historiographical analysis, synthesis, typology and classification of sources, problem-chronological, structural-systemic and other methods of cognition. Dissertations, monographs and scientific articles directly devoted to constitutional legislation in the WUPR are included in the historiographical analysis. The main attention is paid to the characterization and implementation of a historiographic review of the scientific output of the participants of the Ukrainian Revolution of 1917–1921, the works of legal historians of the Ukrainian diaspora, and the researches of modern historians and legal scholars. It is hardly worth calling a constitution a set of a number of laws, adopted at different times and regulating individual components of state construction. A historiographical analysis of scientific research dedicated to the study of constitutional acts of the era of the West Ukrainian People's Republic and constitutional projects that were not implemented for various reasons is highlighted. It was concluded that historians and jurists of the diaspora have created a significant body of literature on the investigated problem, which has become a solid basis for further research. It is emphasized that understudied and debatable aspects of the problem remain the questions about the authorship of the Basic Law of the West Ukrainian People's Republic, about the origins and legal foundations of the creation of the cathedral Ukrainian state, the list of legislative acts that are interpreted as constitutional by some authors is controversial, and it is also emphasized that research work on a thorough study the constitutional projects of Yu. Romanchuk and T. Halip should be activated.

Keywords: law, legislation, constitution, state formation, West Ukrainian People's Republic, historiography.